

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ПЕРЕКЛАДУ

У статті аналізується доцільність та розглядаються особливості використання новітніх технологій у навчанні перекладу в умовах сучасного інформаційного суспільства з огляду на зміни вимог до змісту професійної компетенції перекладача. Описано передумови до оптимізації навчального процесу та професійної адаптації майбутніх мовних посередників.

Ключові слова: навчання перекладу, методика викладання перекладу, новітні технології, професійна компетенція перекладача, навчальні вправи, навчальна програма з усного перекладу.

The article analyzes relevance and describes peculiarities of employing innovative technologies in translation and interpretation training in modern information society in view of changing requirements to components of translator's/interpreter's professional competence. It also substantiates some preconditions for optimizing training and professional integration of prospective language mediators.

Key words: translator/interpreter training, methods of teaching translation and interpretation, innovative technologies, translator's/interpreter's professional competence, training drills, syllabus in interpreting.

Постановка проблеми. Швидкі зміни техніки й технологій зумовлюють необхідність того, що фахівці практично усіх галузей вимушені протягом усього свого життя постійно оволодівати новими знаннями. Зростаючі вимоги до якості знань випускників вищих закладів освіти є результатом науково-технічного прогресу, в умовах якого не може залишатися незмінним освітній процес.

На сьогоднішній день стало очевидним те, що перекладацька діяльність також зазнала цілої низки кількісних і якісних змін [21], які створили потребу у великій кількості висококваліфікованих перекладачів. Це, отже, вимагає підвищення якості їх професійної підготовки. [3, с. 19]

Як справедливо стверджує видатний російський і радянський перекладознавець В. Н. Комісаров, важливою умовою успішного навчання майбутніх перекладачів є удосконалення навчального процесу, розроблення методики навчання. Для цього існують необхідні передумови, адже упродовж останніх десятиліть викладачі перекладу акумулювали чималий досвід, який потребує узагальнення та осмислення, зокрема з огляду на специфіку перекладацької діяльності в умовах сучасного інформаційного суспільства та на зростання знань про особливості когнітивних процесів, задіяних при перекладі. Адже наукове вивчення перекладацької діяльності значно просунулося, а його результати дозволяють визначити і уточнити основні складові професійної компетентності перекладача, які формуються у процесі навчання. Проте, зарано ще заявляти про існування сформованої, довершеної методичної системи підготовки перекладачів, бо вона носить на даному етапі попередній і фрагментарний характер.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вибір теми зумовлений тим, що в сучасних публікаціях, присвячених питанням дидактики перекладу, помітний певний інтерес до питань вдосконалення процесу вишколу перекладачів в Україні [1; 2; 5; 6; 8; 10; 11; 15; 18]. Однак, незважаючи на те, що мовна пара англійська-українська у цих публікаціях і переважають, досі недостатньо уваги приділено іншим мовним комбінаціям,

впровадженню у процес навчання перекладачів конкретних новітніх технологій, зокрема інформаційно-комунікаційного характеру. Слід віддати належне тому фактові, що інтерес до цього питання помітно зріс впродовж останніх кількох років. Це також зумовлено і впровадженням Болонської системи у вищу освіту України.

Актуальність дослідження зумовлена потребою визначити роль новітніх технологій у системі навчання перекладу.

Метою статті є проаналізувати навчальний процес підготовки перекладачів, обґрунтувати доцільність застосування у ньому новітніх технологій, додатково поставити проблему інтеграції між перекладацькими та комп'ютерними дисциплінами, уточнити складові методичної компетенції викладача перекладу, привернути увагу до проблеми професійної адаптації студентів перекладацьких відділень в Україні.

Предметом є навчальний процес підготовки перекладачів на базі кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка.

Об'єкт дослідження становлять новітні технології, що застосовуються чи можуть застосовуватися у вишкoлі перекладачів.

Виклад основного матеріалу. Коли мова йде про методику навчання, чітка і злагоджена система виявляється дієюю. Вишкіл перекладачів – це та галузь науково-педагогічної діяльності, яка зважає на нові підходи не тільки в методиці навчання, а й на зміни у самій професії. Зумовлені розвитком перекладацької діяльності її складові також визначають наповнення навчальних планів і програм.

Загалом, спрямованість України до європейського співтовариства зумовлює потребу підвищення якості загальноосвітньої та професійної підготовки громадян [14]. Ми підтримуємо думку дослідників, що розв'язанню цієї проблеми сприятиме конструювання та реалізація ефективних педагогічних технологій, здатних задовольнити освітні потреби особистості відповідно до вимог сучасного ринку праці [16, с. 39]. Інтенсивний розвиток науки й удосконалення комп'ютерної техніки зумовлює впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери виробництва та суспільного життя. Інформаційні технології навчання, наділені значним освітнім, розвивальним, виховним потенціалом, поступово стають невід'ємною складовою педагогічного процесу вітчизняних навчальних закладів, передусім – вищих.

Оскільки інформаційні та інформаційно-комунікаційні технології розглядають як такі, що забезпечують та підтримують інформаційні процеси (процеси пошуку, збору, передачі, збереження, накопичення, тиражування інформації та процедури доступу до неї); як цілеспрямовану організовану сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, які забезпечують високу швидкість оброблення даних, доступ до джерел інформації, незалежно від місця їх розташування, а також як сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, об'єднаних у технологічний ланцюг, що забезпечує виконання інформаційних процесів з метою підвищення їх надійності й оперативності та зниження трудомісткості процесів використання інформаційного ресурсу, в тому числі підвищення їх надійності й оперативності [9], то доцільність впровадження їх у процес підготовки майбутніх перекладачів видається більш ніж актуальною. Адже у світлі перегляду суспільної ролі цієї професії [13; 15] та вимог до неї [7; 12], перекладач – це не тільки “темна конячка” (хоча трудовий потенціал цього працюючого представника фауни безперечно є важливою складовою професійної майстерності перекладача), а передусім – фахівець, якому у своїй роботі доводиться мати справу з величезними об'ємами інформації у стислі терміни, і головню на підготовчому етапі перекладу, чи то письмового, чи усного.

Це вимагає створення відповідних умов для забезпечення професійної адаптації майбутніх фахівців до нових умов роботи ще під час навчання у вищих закладах освіти, що обумовлено і вимогами Болонського процесу. Завдяки високопродуктивному програмному забезпеченню, інформаційно-обчислювальні ресурси використовуються на

робочих місцях різних категорій працівників. Удосконалюються персональні системи обробки даних, спрощується документообіг, впроваджуються автоматизовані робочі місця на базі персональних комп'ютерів, які використовуються в якості інструмента для ведення діловодства й раціоналізації управлінської праці, вже не кажучи про процес перекладу.

У літературі питання професійного формування перекладачів зазвичай розглядається крізь призму компетентнісної парадигми [11, с. 341]. Нами вже робилася спроба розшифрувати зміст основоположних компетенцій, необхідних для перекладача [3, с. 5-6] у навчальній програмі з усного перекладу, адже не можемо не погодитися з твердженням, що “навчання майбутніх перекладачів передбачає формування їхньої фахової компетенції, тобто здатності професійно перекладати у параметрах, визначених навчальною програмою для студентів” [5, с. 24]. У зазначений перелік входять: *мовна* (здатність розуміти вихідну мову та створювати прийнятні до її норм повідомлення та здатність оперувати засобами мови перекладу на рівні створення плавних повідомлень її засобами); *перекладацька* (здатність розуміти значення вихідного повідомлення та висловлювати його засобами цільової мови без неприйнятних змін форми та за уникнення явищ інтерференції); *методологічна* (здатність застосовувати відповідні методи обробки інформації (аналіз, синтез, систематизація, резюмування, конденсація) та методи перекладу, придатні для конкретної мовної комбінації); *галузева* (здатність перекладати повідомлення з конкретних галузей науки і техніки, наприклад, економіки, права, медицини тощо); *технічна* (здатність застосовувати допоміжні технічні засоби, зокрема комп'ютерну та оргтехніку, вміння працювати з базами даних, Інтернет-ресурсами, диктофонами, цифровою інформацією, а також обладнання для синхронного перекладу) компетенції. До цього переліку вважаємо необхідним додати *адаптаційну* компетенцію (яка загалом передбачає надійність і відповідальність під час роботи із замовником, конфіденційність і вміння її підтримувати, тактовність та дипломатичність), а також *інформаційно-технологічну* (яка повинна охоплювати здатність оптимально використовувати інформаційно-комунікаційні технології для процесу перекладу з урахуванням ситуативних чинників, як-от тип, ситуація та адресат перекладу).

Усі ці зовнішні вимоги по відношенню до студента (компетенції) можна вважати внутрішніми компонентами компетентності, як сукупності особистісно-професійних якостей суб'єктів. На думку, дослідника М. Князян, вихідними компетентностями для побудови моделі майбутнього спеціаліста-перекладача є: науково-пізнавальна, професійна, комунікативна, полікультурна, соціальна, інформаційно-технологічна та компетентність саморозвитку [11, с. 342]. Знаємо, що важливою складовою загальної культури сучасного перекладача є володіння ним новітніми інформаційними технологіями, через що першорядного значення набуває така компетентність як інформаційно-технологічна, яка сприяє освоєнню інформаційного простору суспільства.

Проаналізований досвід навчання перекладу на базі кафедри перекладознавства і контрастивної лінгвістики імені Григорія Кочура Львівського національного університету імені Івана Франка свідчить про позитивний досвід застосування новітніх технологій, як інформаційно-комунікаційних інструментів, так і сучасних підходів до організації процесу навчання. Резюмувати їх можна так: використовуються відеоматеріали (особливо при навчанні усного перекладу, адже вони допомагають створювати ефект присутності; а також аналіз відеоматеріалів із здійсненням перекладу (усного) студентами); аудіо матеріали (особливо записи перекладів студентів (при синхронному перекладі) – індивідуально проаналізовані і прокоментовані викладачем); мультимедійні презентації (що характеризуються поєднанням різного типу інформації – звукової, текстової, графічної, зображень тощо, а також допомагають студентам навчитися інтегровано синтезувати зібрану інформацію, що особливо важливо для окремих видів перекладу [7]), інтернет-ресурси з інтерактивними платформами (www.ted.com, www.consilium.europa.eu) – дають технічну можливість організувати самостійну роботу студентів, тобто тренувати такі навички усного синхронного перекладу як одночасне говоріння і слухання, лексико-

семантичні трансформації на основі доступної звукової доріжки та інтерактивних титрів; імовірнісне прогнозування, ритмо-інтонаційну складову), інформаційно-пошукові тезауруси (удосконалюють пошукові вміння студентів, оптимізують процес роботи над перекладом, дозволяють створювати віртуальну перекладацьку пам'ять та ділитися глосаріями галузевих термінів з колегами), соціальні мережі (facebook, twitter – можливість оперативного спілкування – при виконання спільних проектів з потребою залучати і узгоджувати дії різних учасників проекту; консультації з фахівцями), мережеві щоденники (блоги) (нагода для рефлексій, самоаналізу зробленої роботи та аналізу колег (peer-analysis), вікі-групи (які дозволяють залучати такий потенціал студентів, як пошуково-дослідницька робота з того чи іншого питання, допомагають розвивати відповідальність за роботу), програмне забезпечення для безкоштовної чи малозатратної інтернет-телефонії Skype (яке дозволяє не тільки голосовий та відеозв'язок, але й проведення конференц-зв'язку, може бути використане для рольових ігор для ілюстрування особливостей телефонного перекладу тощо). Окремо слід згадати засоби навчання такому виді перекладу як аудіовізуальний. На сьогоднішній день бракує спеціального стаціонарного обладнання, проте цю проблему також можна вирішити з допомогою доступних віртуальних ресурсів. Складно робити конкретні висновки і у такій сфері як локалізація програмних продуктів [19], через відсутність технічної можливості тренувати такі навички. Засоби перекладацької пам'яті також доступні тільки у тестових режимах, хоча дають можливість ознайомити студентів з їх особливостями і вимогами.

Для ілюстрації новітніх освітніх технологій аналізованого предмету назвемо наступні: використання рольових ігор (моделювання реальної ситуації перекладу, з усіма учасниками цього комунікативного акту – підготовка, організація і проведення екскурсій з залученням перекладу, судових засідань тощо); командні завдання (виконання письмового перекладу великого об'єму, розподіленого між декількома учасниками “команди”, мета – працювати узгоджено, скоординувавши функції на етапі підготовки до перекладу, укладання глосаріїв, погодження термінології в процесі роботи над перекладом (з використанням Гугл-технологій укладання інтерактивних онлайн-таблиць), редагування та продукування остаточних версій); проектна робота (у відповідності до усіх етапів, рівнів функціонування бізнес-проектів та супутньої документації).

На термін з 2011 по 2013 р.р. колектив аналізованої кафедри бере участь у міжнародному проекті “Оптимал” – “Оптимізація професійного навчання перекладу в умовах багатомовної Європи”, який об'єднує близько 70 партнерських університетів з 32 країн і має на меті вивчити стан сучасної освіти перекладачів у різних регіонах Європи, в тому числі і Україні та випрацювати рекомендації щодо удосконалення ситуації у цій сфері. Анкетування потенційних роботодавців, аналіз ефективності окремих елементів навчального процесу. Це ті завдання, до яких залучаються студенти, що допомагає їм не тільки оформити ставлення до професії, відчутти себе справжньою частиною перекладацької спільноти, а й консолідувати її імідж та розвинути науково-дослідницькі зацікавлення.

Так звані імітації конференцій SimCon заслуговують на окрему увагу [20], адже дозволяють залучати різні види і способи перекладу, вимагають різних функцій, допомагають підсилити мотиваційні міркування студентів. Використання “німих” кабінків також містить в собі потужний психологічно-професійний мотиваційний потенціал. Це надзвичайно дієвий метод удосконалення перекладацької майстерності студентів, однак не може на даному етапі бути зафіксований як регулярний метод навчання через недостатні ресурси навчального закладу.

Намагаючись виділити критерії та показники рівня сформованості професійної адаптації [17] для майбутніх перекладачів та спираючись на думку дослідників з цього питання, попередньо виділяємо такі: цільовий (спрямованість на майбутню професію; сформованість прийомів мислення і активного пізнання нового – уміння виділяти головне, аналізувати, порівнювати, систематизувати); спеціальна підготовка (наявність загальних

знань щодо принципів теорії перекладу, орієнтування у вузькоспеціальних питаннях практичного характеру, мовно-культурна компетентність (іншомовна та рідної мови), уміння аналізувати та розв'язувати ситуації професійного характеру); вільне сприйняття інформації з різних джерел (для вирішення професійних завдань); комп'ютерна грамотність (вміння працювати з комп'ютерними програмами загального і професійного призначення (верстка, графіки), вміння збирати, аналізувати та систематизувати інформацію; вміння працювати в мережі Інтернет).

Щодо моделі реалізації педагогічних основ формування інформаційно-технологічної компетенції у майбутніх перекладачів, то вони залежать від таких складових, як суспільне замовлення, директивні документи, уміння і навички, визначені ОКХ, професійні якості випускника, педагогічні умови, компоненти процесу професійної адаптації (мотиваційно-ціннісний, професійний (знанневий), інтеграційний, інформаційний).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Високі вимоги до фахівців у сфері перекладу передбачають підготовку перекладачів, які були б здатні оптимально виконувати поставлені завдання. А досягнення високого рівня професіоналізму у самостійному прийнятті обґрунтованих рішень та виконання поставлених завдань є неможливим без оволодіння основами професійної адаптації та методами інформаційних технологій.

У галузі професійної освіти інформаційно-комунікаційні технології вважаються важливим інструментом підвищення якості професійної підготовки фахівців. Педагогічні основи доцільності їх інтеграції у всі етапи навчального процесу заслуговують на окреме дослідження, адже ефективність запровадження цих технологій залежить від конкретних завдань циклу дисциплін, що вивчаються. Застосування новітніх технологій у навчанні перекладу вимагає відповідного програмного забезпечення, вільного володіння викладачів і студентів комп'ютерною технікою, зусиль викладача щодо розроблення інформаційно-змістового забезпечення вивчення дисципліни.

Вирішенням технічних недоліків може бути створення спеціального ресурсного центру з питань викладання перекладу, який би взяв на себе виопрацювання досконаліших методик, створення платформи для обміну досвідом між колегами з інших центрів освіти перекладачів з України і з-за кордону.

Наше дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Перспективним напрямом подальших наукових пошуків вважаємо аналіз зарубіжного досвіду розроблення і впровадження інформаційних технологій навчання на різних етапах становлення і розвитку інформаційного середовища, з урахуванням положень щодо наукового обґрунтування особливостей організації навчального процесу, спрямованого на підготовку кваліфікованих кадрів для ринку перекладів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абабілова Н. Підготовка конкурентоздатних перекладачів як педагогічна проблема / Н. Абабілова // Наукові записки. – Випуск 89 (1). – Серія: Філологічні науки (мовознавство): У 5 ч. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2010. – 430 с. – С. 264 – 266.
2. Баранова С. В. Актуальні питання методики викладання перекладу / С. В. Баранова // Вісник Сумського державного університету. Серія: Філологічні науки. – 2002. – №4 (37). – С. 12 – 15.
3. Брегман С. Навчальна програма викладання усного перекладу / С. Брегман. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – 24 с.
4. Венгренивська М. А. “Він відвідав форель і помер” – нові тенденції мовної інтерференції при перекладі. / М. А. Венгренивська. // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – 2009. – Вип. 15. – С. 81 – 85.
5. Волчанська М. Зміст понять “компетенція” і “компетентність” у галузі методики навчання / М. Волчанська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному

- етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2010. – Вип. 17. – С. 23 – 29.
6. Ганічева Т. В. Юридичні і нормативні аспекти перекладацької діяльності як об'єкт навчання / Т. В. Ганічева // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2010. – Вип. 17. – С. 29 – 35.
 7. Гнатюк Н. Г. Механізми пам'яті перекладача в процесі послідовного перекладу / Н. Г. Гнатюк // Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. – Вип. 15. – 2009. – С. 113-121.
 8. Зінукова Н. В., Світлична О. Р. Професійно-методична підготовка майбутніх перекладачів у вищому навчальному закладі. Монографія. – Дніпропетровськ: Вид-во ДУЕП, 2010. – 310 с.
 9. Інформаційні технології [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>
 10. Кириченко Т. Г. Методичні передумови формування усної перекладацької компетенції з використанням інформаційних технологій / Т. Г. Кириченко // Вісник КНЛУ. Серія: Педагогіка та психологія. – Вісник 17. – К.: Видавничий центр КНЛУ, 2010. – С. 12 – 19.
 11. Князян М. Структура інформаційно-технологічної компетентності та методичні аспекти її формування у майбутніх перекладачів / М. О. Князян // Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-ту ім. В. Винниченка. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград, 2009. – Вип. 81 (2). – С. 337 – 340.
 12. Кобякова І. Нові виміри перекладацької діяльності / І. Кобякова // Філологічні трактати. Науковий журнал. – 2010. – №1. – С. 128 – 131.
 13. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. / В. Н. Комиссаров. – М.: ЭТС. – 2001. – 424 с.
 14. Кремень В. Г. Суспільство знань і якісна освіта / В. Г. Кремень // Освіта: Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. – 2007. – №13 – 14. – С. 1 – 2.
 15. Латышев Л. К. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе / Л. К. Латышев, В. И. Провоторов. – М.: НВИ-ТЕЗАУРУС, 2001. – 136 с.
 16. Литвин А., Литвин В. Інформатизація професійної освіти: предметно-орієнтоване програмне забезпечення. / А. Литвин., В. Литвин // Молодь і ринок: науково-педагогічний та економічний журнал Дрогобицького державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. Суспільні науки. Менеджмент. Маркетинг. Економіка: теорія і практика. – №1 – 2 (60 – 61), 2010. – С. 38 – 41.
 17. Петльована Л. Л. Аналіз сучасного стану інформаційної культури у студентів фінансово-економічних факультетів / Л. Л. Петльована // Соціалізація особистості: Збірник наукових праць. За заг. ред. проф. А. Й. Капської. Том XXVII. – К.: НПУ, 2006. – С. 178-188.
 18. Черноватий Л. М. Проблематика досліджень у галузі методики навчання перекладу як спеціальності / Л. М. Черноватий // Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. – 2004. – №635. – С. 192 – 197.
 19. Pym A. Localization and the training of linguistics mediators for the third millennium / Anthony Pym. – Tarragona, Spain: Intercultural Studies Group. – 2002. – 7 p. [Electronic resource]: Available at <http://www.tinet.org/~apym/on-line/translation/translation.html>
 20. Setton R. Progression in SI Training. / Robin Setton // Forum. – 2008. – vol. 6. – No 2. – p. 173-193.
 21. Setton R. Staying relevant: Interpreting in the information age. / Robin Setton // In Franz P Franz Pöchhacker, Franz, Arnt Lykke Jakobson, Inger M. Mees (eds.), *Interpreting Studies and Beyond. A tribute to Miriam Shlesinger*. (Copenhagen Studies in Language. – vol. 35.). – Copenhagen: Copenhagen Samfundslitteratur Press. – 2007. – p. 53-72.
 22. Optimizing Translator Training [Electronic resource]: Available at <http://www.translator-training.eu>
 23. Zinukova N. Community Interpreting as a Phenomenon of Situated Social Interaction / N. Zinukova // Тези доповідей VI Міжнародної наукової конференції “Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу”. – Вінниця: Нова книга, 2011. – С. 96-97.